

Jolanta Szulc
Biblioteka Główna Uniwersytetu Śląskiego
Katowice

Biblioteki kościelne w Polsce w świetle ankiety Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES

Na przełomie lat 1999/2000 Biuro Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, z siedzibą w Krakowie, rozesłało do wszystkich bibliotek kościelnych zrzeszonych w Federacji ankietę odpowiedzi na temat wielkości i zakresu, oraz opracowania i komputeryzacji zbiorów¹. Ankiety wypełniły 33 biblioteki.

Z odpowiedzi ankietowych wynika, że w bibliotekach kościelnych gromadzone są:

- książki (33 biblioteki),
- czasopisma (32 biblioteki),
- stare druki (24 biblioteki),
- rękopisy (16 bibliotek),
- dokumenty kartograficzne (14 bibliotek),
- dokumenty muzyczne (14 bibliotek),
- materiały audiowizualne (10 bibliotek),
- dokumenty ikonograficzne (5 bibliotek),
- inne (6 bibliotek).

W kategorii „inne” bibliotekarze wymienili: prace dyplomowe, płyty, albumy, inkunabuły, druki ulotne, plakaty, fotografie, japonika.

Wielkość zbiorów w ankietowanych bibliotekach wahała się od 5.000 do 200.000 wol. książek² i od 50 do 5.000 tyt.

¹ Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES zrzesza obecnie 92 biblioteki (stan na 1.06.2003).

² Największą liczbę woluminów książek zadeklarowały: Biblioteka Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo w Krakowie, Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz Biblioteka Główna Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

czasopism³, w zależności od typu biblioteki. Liczba jednostek starych druków, będących cenną częścią zasobów, wynosiła od 11 (w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Zgromadzenia Ducha Świętego w Bydgoszczy) do 23.000 (w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego im. Księża Chodyńskich we Włocławku). Najwięcej rękopisów (8.500 jedn.) zgromadziła Biblioteka Główna Akademii Teologicznej w Warszawie (obecnie Biblioteka Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Najzasobniejsze zbiory specjalne posiadały:

- Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu (700 jedn. dokumentów kartograficznych),
- Biblioteka Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach (2.217 jedn. dokumentów muzycznych),
- Biblioteka im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej (10 jedn. dokumentów ikonograficznych),
- Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księża Werbistów w Nysie (260 jedn. dokumentów audiowizualnych).

Tematyka zbiorów bibliotek, biorących udział w ankiecie, dotyczyła nauk teologicznych i szeroko rozumianej humanistyki. Wszystkie biblioteki gromadzą księgozbiór z zakresu teologii i filozofii. Niektóre z nich posiadają literaturę specjalistyczną, związaną z określoną dziedziną teologii, regionem lub zgromadzeniem zakonnym. Np. wspomniana już Biblioteka WSSD w Katowicach oraz Biblioteka Wydziału Teologicznego w Opolu gromadzą tzw. silesiaca, a Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” – literaturę z zakresu historii Warmii, Mazur i Powiśla. Verbiniana stanowią znakomitą część zbiorów Biblioteki Misyjnego Seminarium Duchownego Księża Werbistów w Nysie, a recepcji franciszkanizmu poświęcona jest znaczna część księgozbioru Biblioteki Klasztornej Ojców Franciszkanów

³ Liczba tytułów czasopism oznacza całkowitą liczbę tytułów czasopism w bibliotece, w tym aktualnie prenumerowanych. Największą liczbę posiadanych tytułów czasopism podała Biblioteka Pisarzy Towarzystwa Jezusowego w Warszawie.

w Niepokalanowie. Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Zgromadzenia Ducha Świętego w Bydgoszczy posiada specjalistyczny księgozbiór z zakresu pneumatologii, misjologii, historii i działalności Zgromadzenia Ducha Świętego, a Biblioteka Księży Marianów w Lublinie kompletuje literaturę z zakresu mariologii.

Z ankiety wynika, że biblioteki te opracowują następujące rodzaje katalogów:

- katalogi formalne i rzeczowe :
 - katalog alfabetyczny książek – 32 biblioteki,
 - katalog alfabetyczny czasopism – 26 bibliotek,
 - katalog systematyczny książek – 14 bibliotek⁴,
 - katalog systematyczny czasopism – 1 biblioteka,
 - katalog przedmiotowy książek – 12 bibliotek,
 - katalog przedmiotowy czasopism – 2 biblioteki,
 - katalog tytułowy książek – 3 biblioteki,
 - katalog centralny – 1 biblioteka (katalog prac magisterskich i doktorskich oraz katalog zbiorów specjalnych),
 - katalog działowy książek (1 biblioteka),
 - katalog serii wydawniczych (1 biblioteka),
 - katalog systematyczny czytelnicy (2 biblioteki),
 - katalog alfabetyczny czytelnicy (1 biblioteka),
 - katalog alfabetyczny starych druków (1 biblioteka),
 - katalog “cimeliów” (1 biblioteka).
- katalogi pomocnicze :
 - katalog numeryczny – 1 biblioteka
 - katalog liturgiczny czasopism – 1 biblioteka⁵.

Charakterystyka rzeczowa dokumentów opracowywanych w bibliotekach kościelnych korzystających z systemów komputerowych przedstawia się następująco :

- słowa kluczowe – 24 biblioteki,
- hasła przedmiotowe własne – 12 bibliotek,

⁴ Pięć bibliotek wymieniło UKD jako rodzaj klasyfikacji stosowanej w katalogu systematycznym książek

⁵ Dwie biblioteki nie udzieliły informacji na temat posiadanych katalogów rzeczowych.

- hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej – 10 bibliotek,
- UKD – 7 bibliotek,
- symbole własnej klasyfikacji – 7 bibliotek,
- inne – język KABA (1 biblioteka)⁶.

W ankiecie zamieszczono pytania o źródła przygotowywanej charakterystyki rzeczowej i sposoby jej tworzenia. Jak wynika z powyższych danych, największa liczba bibliotek charakteryzuje księgozbiór za pomocą słów kluczowych. Bibliotekarze wymienili następujące sposoby tworzenia słów kluczowych :

- tworzone spontanicznie, na podstawie charakteryzowanej książki, pomocą są hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej;
- wybierane z tytułu i z dodatków do tytułu publikacji, niekontrolowane;
- własne, odpowiadające katalogowi przedmiotowemu książek;
- sprawdzane na podstawie opracowywanych dokumentów z uwzględnieniem indeksu rzeczowego w katalogu komputerowym oraz haseł klasyfikacji własnej stosowanej w bibliotece;
- na podstawie własnego opracowania słów kluczowych;
- własne, dostosowane do potrzeb czytelników, głównie seminarzystów;
- tworzone przez opracowującego na podstawie słowników teologicznych;
- na podstawie “Słownika języka haseł przedmiotowych” Biblioteki Narodowej;
- według zasad FIDES-u⁷.

W badanych bibliotekach kościelnych tworzone są także własne hasła przedmiotowe. Bibliotekarze tworzą je na podstawie “Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej”, z indeksu przedmiotowego UKD (w przypadku

⁶ Sześć bibliotek nie podało informacji o sposobach charakterystyki rzeczowej dokumentów w systemie komputerowym.

⁷ Por. M. Janiak: Wybór hasła dla opisów bibliograficznych : porównanie haseł w PB oraz CKHW, wraz z opisem zasad ich tworzenia, w formie poradnika dla bibliotekarzy Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. “FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1997 nr 1-2 s. 221-262.

haseł nie związanych z teologią) oraz na podstawie analizy treści dokumentów przy wykorzystaniu dostępnych bibliografii, słowników itp. Część haseł przejmowanych z Biblioteki Narodowej jest poprawiana w celu ich uszczegółowienia, dla zbiorów z zakresu teologii. Hasła te przejmowane są wraz z opisami katalogowymi z “Przewodnika Bibliograficznego”. W niektórych bibliotekach, dla przyspieszenia procesu opracowania księgozbioru, kopiuje się rekordy opisów bibliograficznych, wprowadzając przy tym odpowiednie poprawki.

Symbole Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej przejmowane są do komputerowych katalogów bibliotecznych wraz z rekordami opisów bibliograficznych kopiowanych z “Przewodnika Bibliograficznego”. Niektóre biblioteki samodzielnie wprowadzają symbole UKD w wersji pełnej lub skróconej.

Symbole własnych klasyfikacji bibliotek wzorowane są czasem na symbolach UKD, równocześnie podlegają modyfikacji ze względu na własne potrzeby. W bibliotekach, stosujących program komputerowy MAK, wprowadzane są nazwy działów z katalogu działowego biblioteki. Symbole własne tworzy się także na podstawie klasyfikacji przyjętej przez bibliotekę, wraz z podziałem na nauki świeckie i teologiczne.

Biblioteki kościelne w Polsce korzystają w znakomitej większości z pakietu MAK, opracowanego i modyfikowanego przez pracowników Biblioteki Narodowej⁸. Wśród 33 ankietowanych bibliotek kościelnych – 32 rozpoczęły komputerowe opracowanie zbiorów, wykorzystując pakiet MAK. 1 biblioteka stosuje, oprócz MAK-a, dwa inne systemy komputerowe : VTLS i ISIS.

Na pytanie o etapy komputeryzacji udzieliło odpowiedzi 20 bibliotek. Dłuższych odpowiedzi, zawierających skrótową charakterystykę etapów komputeryzacji, udzieliło 9 bibliotek, krótkich – 11. Etapy komputeryzacji obejmowały :

- zakup komputerów i drukarek,

⁸ Por. J. Wierzbowski: Pakiet MAK, obsługa bazy. Stan na dzień 31 sierpnia 2002 r. Warszawa 2002.

- instalację pakietu MAK,
- katalogowanie dokumentów w systemie MAK,
- zakup serwera, kolejnych komputerów i wykonanie sieci wewnętrznej,
- podłączenie do sieci INTERNET,
- pełną komputeryzację biblioteki.

2 biblioteki, jako jedyną informację, podały procentową liczbę wpisanych zbiorów (30% i ok. 20%). 1 biblioteka przekazała informację o zakończeniu komputeryzacji.

Wykorzystywany w bibliotekach kościelnych sprzęt komputerowy zbadano, pytając o liczbę komputerów (pojemność HD, pamięć RAM, procesor, monitor, karta graficzna), serwerów, drukarek i innych urządzeń elektronicznych. Spośród 23 bibliotek, 4 biblioteki podały tylko ogólną liczbę używanych komputerów, bez ich danych technicznych, 2 biblioteki nie dysponowały żadnym sprzętem komputerowym. Dane liczbowe dotyczące wykorzystywanych komputerów w ankietowanych bibliotekach przedstawia Tabela 1.

Liczba komputerów	Liczba bibliotek
1	1
2	5
3	4
4	2
9	2
10	1
12	1
15	1
30	1

Tabela 1. Liczba komputerów czynnych w ankietowanych bibliotekach

Dane techniczne wykorzystywanego sprzętu są dość zróżnicowane. Dotyczą serwerów, drukarek, innych urządzeń elektronicznych użytecznych w pracy bibliotecznej.

Na pytania ankietowe odpowiedziało 36% badanych bibliotek. Ankieta pocztowa wiąże się z pewnym nakładem sił i środków, co niestety nie zawsze jest doceniane przez respondentów. Należy mieć nadzieję, że zebrane informacje będą inspiracją do dalszych badań nad bibliotekami kościelnymi w Polsce.